

Література

1. Иосиф Бродский о том, что делает из человека человека. – URL: <https://www.youtube.com/watch?v=sJoXFjPN98o>
2. Никулина Александра. Лик человечности. – URL: <https://eroskosmos.org/face-of-humanness/>
3. Черниговская Т. Личность в цифровую эпоху. – URL: <https://misis.ru/university/news/misc/2019-02/6011/>
4. Франкл В. Сказать жизни «Да»: психолог в концлагере / В. Франкл; [пер. с нем. Д. Орлова, Д. Леонтьев]. - М. : Альпина Диджитал, 2012. – 140 с. – URL: http://loveread.ec/view_global.php?id=95175

Валентина Бодак (Дрогобич)

ФІЛОСОФІЯ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ: ПОШУКИ ПРИРОДИ ЛЮДИНИ ТА ЛЮДЯНОСТІ

Постановка проблеми буття людини та людяності викликає рефлексії над питаннями цивілізаційного поступу людини (як виду) та людяності (як чинника її виживання у світі, повному протиріч та конфліктів) і збереження при цьому здатності бути людиною. У пошуках рішень та відповідей апелюємо до філософії, опираємось на власну моральну позицію, врівноважену у стосунках із світом прагненням пізнати істину, досягнути рівня добра і краси, зберегти свободу.

Реалії та перспективи нової технологічної революції на початку ХХІ ст. (відомої під назвами: Четверта промислова революція, the 4th Industrial Revolution, Industry 4.0, цифрова революція, інформаційна революція) актуалізують сьогодні звернення до напрацювань філософсько-антропологічної парадигми, в межах якої розкрито основоположні проблеми буття людини та людяності як здатності бути Людиною в цьому Бутті.

До плеяди філософів-гуманістів належить постать Григорія Сковороди (1722 – 1794), 200-ліття з дня народження якого світова спільнота буде відзначати в наступному році. На пошану пам'яті і не вповні засвоєної нами спадщини філософа-любомудра, у пошуках відповіді на ті цивілізаційні виклики, які долає сучасна людина у своєму особистісному та суспільному існуванні, саме в розмислах його трактатів, бесід та діалогів віднайдемо відгук наших тривог та сумнівів.

У часо-просторовому інтервалі сьогодення проблема буття людини та людяності має морально-етичне ціннісно-сміслове спрямування. Філософська творчість Г. Сковороди репрезентує українську антропологічно-філософську традицію, розвиток якої обумовив появу на початку 60-х років ХХ ст. Київської філософської школи – потужного творчого напрямку в українській філософії, представники якої – П. Копнін, М. Попович, І. Бичко, А. Бичко, С. Кримський, В. Табачковський, В. Шинкарук та низка інших розглянули проблеми складності і суперечливості людського буття, єдність і протиріччя сутності та існування людини тощо.

Вибір теми статті обумовлений необхідністю зняти суперечності між теоретичним історико-філософським вирішенням проблеми буття людини та людяності, зокрема у творчості Г. Сковороди, і практичною значимістю філософського знання у процесі формування світогляду молоді, вибору ціннісних орієнтацій, фахової підготовки майбутніх педагогів тощо.

Існування людини Г. Сковорода розглядає крізь призму стражденності; проблематичності; перспективи творення самої себе, що реалізується під впливом як позитивних, так і негативних внутрішніх (душевних) і зовнішніх впливів; багатовимірності людського буття в різноманітних соціальних ролях, етнічній, віковій, статевій приналежності тощо.

Гармонійне співіснування із світом, пізнання і прийняття себе в самодостатності свого існування задовольняє прагнення людини до щастя як природного стану, модусу існування, переживання повного і тривалого задоволення від життя. У прагненні досягнути мети свого життя людині не вдається уникнути страждань, подолати протиріччя у пошуках щастя поза межами власної душі. Людське існування пронизане усвідомленням і прийняттям своєї недосконалості і, водночас, постійним прагненням бути кращим шляхом подолання протиріччя у співвідношенні духовного і тілесного, тваринного в людині (ендотимного, лише вітального), що кероване відчуттями і потягами. У Г. Сковороди це протиріччя «житія» (тварного) і «життя», з визнанням того, що ці «низькі» вітальні, «тварні» сили потребують обмеження та контролю [2, с.7]. Варто зазначити, що поняття «життя» тут виступає конотацією понять «духовне», «людина», «існування», «серце» тощо. У релігійному визначенні ця атрибутивна ознака діяння Божого в його творінні, промислі та спасінні співіснує у взаємодії планетарних процесів та духовних явищ [1].

Г. Сковорода не пов'язує досягнення стану гармонійної єдності і щастя із зовнішніми чинниками людського буття («щастя ані від наук, ані від чинів, ні від багатства...») [2, с. 417]. Цей стан гармонії із собою і світом філософ називає «миром душевним» і визначає його досягнення як «найперше дбання наше», адже немає користі «дістати у володіння цілий

Всесвіт, а душу загубити?» [2, с. 350]. Важливим є те, що філософ урівноважує значимість «Всесвіту» і «душі». Як співвідношення цілого та частини – це рівнозначні рівні існування людини, адже, як говорить Г. Сковорода, беззаперечною є цінність життя кожної людини – «кожного без вибору дихання» і кожному «відчинено шлях до щастя» [2, с. 331]. «Бути щасливим», за вченням Г. Сковороди, визначає мету і призначення людського життя: «Ось же вам верхівка і квітка всього життя вашого, внутрішній світ, сердечна веселість, душевна міць ... Ось мир! – на заспокоєння думок, на радість серця, оживлення душі» [2, с. 340 – 341]; важливо при цьому «знайти самого себе» [2, с. 340], адже «від пізнання себе самого входить у душу світло відання Божого, з ним шлях мирний щастя» [2, с. 415].

Визначаючи мету людського життя, Г. Сковорода протиставляє «зовнішнє» і «внутрішнє» в ієрархії буттєвих цінностей і потреб людини: «... немає корисніше та важливіше, як богомудро управляти не зовнішньою, домашньою, а внутрішньою душевною економією, тобто пізнати себе і зробити лад у серці своєму» [2, с. 353].

Пізнання і розуміння людиною себе-в-собі, за Г. Сковородою, пов'язане з її духовно-тілесною природою, двояким розумінням буття як духовного і оречевленого, і при цьому наданням переваги першого над другим. Філософ говорить: «Підійми ж від землі думки свої і зрозумій людину в собі, від Бога народжену, а не створену в останній час життя» [2, с. 177]. Пізнання людиною свого призначення в бутті є не чисто розумовим актом, а духовним, морально-етичним вибором, утвердженням ідеалу самодостатності як визнання і прийняття своєї доброчесності і, водночас, недосконалості.

Зовнішня активність людини у вирішенні повсякденних проблем гальмує внутрішнє неповторно-особистісне начало людини. У цьому стані буденного буття особистість втрачає здатність здійснювати екзистенційний вибір – не марноти суєтного світу навколо себе, а власну «душу», шлях самопізнання і самовдосконалення [2, с. 350]. Г. Сковорода дає настанову керуватися інтересами власного «Я», берегти власну свободу як беззаперечну цінність, що, водночас, є шляхом усвідомлення значимості іншої людини: «... не лінуйся працювати для своєї власної вигоди й творити необхідне – тоді будеш вільний» [3, с. 132].

Для досягнення стану щастя та прагнення справедливості Г. Сковорода обґрунтовує принцип «рівної нерівності» («Бог подібний до багатого водограю, що наповнює різні посудини, відповідно до їхнього об'єму. Над водограєм напис «Неоднакова всім рівність» [2, с. 436]), що допоможе людині не бажати надмірного, зайвого, позбавитися заздрості, ілюзорних бажань і хотінь, досягнути гармонії із собою і світом. Принцип «... нічого надміру» [3, с. 267] у сквородинському вченні є важливим для

самопізнання і самореалізації особистості: «...Не той щасливий, хто бажає кращого, а той, хто задоволений тим, чим володіє...» [3, с. 239]. Водночас цей принцип у вченні Г. Сковороди апелює до нашого відчуття і розуміння справедливості, яка не може бути тотожна рівності, оскільки заснована на моральності людини і влади, орієнтована на відновлення рівноваги у світі.

Рефлексія над цивілізаційними викликами, які породжують та поглиблюють суперечності людського буття в просторово-часовому інтервалі сьогодення, спонукали нас проникнути в антрополого-філософський зміст феномену людяності як суто людської здатності в діях і діяльності виявляти співчуття і співпереживання до світу, себе та буття інших живих істот у ньому.

Концептуалізація проблеми буття людини та людяності скеровує наші дослідницькі пошуки до філософсько-теоретичних засад гуманізму, зокрема в репрезентації етичного вчення Г. Сковороди. Встановлено його важливість для прикладних аспектів філософського знання в сьогоденні, утвердження гуманістичних засад та ідеалів, поваги до особистості, толерантності до інакшості Іншого/Чужого (за М. Бубером), який потенційно є твоїм партнером чи опонентом, визначення власних дій та діяльності як самопізнання і самореалізації, що відкривають для людини та людства перспективу досягнення стану гармонійної взаємодії і щастя.

Література

1. Бодак В. Світоглядні засади релігійної обрядовості в ціннісних вимірах нової парадигми освіти // Людинознавчі студії : збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філософія» / ред. кол. Н. Скотна (головний редактор) та ін. – Дрогобич : Видавничий дім «Гельветика», 2021. – Випуск 42. – С. 61-70.
2. Сковорода Г. Твори : У 2 т. Київ : АТ «Обереги», 1994. Т.1. 528 с.
3. Сковорода Г. Твори : У 2 т. Київ : АТ «Обереги», 1994. Т.2. 480 с.